

ВОЈНОИЗДАВАЧКИ И НОВИНСКИ ЦЕНТАР

*

За издавача
пуковник мр Стеван Станојевић

Помоћник начелника за издавачку делатност
пуковник Иван Матовић

Библиотека
РАТНА ПРОШЛОСТ НАРОДА И НАРОДНОСТИ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Књига три стотине педесета

Монографија
Јединица НОВ и ПО Југославије
Књига сто четрдесета

УРЕБИВАЧКИ ОДБОР

Светозар Оро, генерал-потпуковник, председник, др Слободан Бранковић, потпуковник Ахмет Бонлагић, пуковник, др Владо Ивановски, Александар Јанић, генерал-пуковник, др Петар Качавенда, Рахмија Каденић, генерал-пуковник, Здравко Клањшчек, пуковник, Методије Котевски, генерал-потпуковник, Иван Матовић, пуковник, Вељко Миладиновић, генерал-потпуковник, Антун Милетић, пуковник, Предраг Павловић, пуковник, Радомир Петковић, пуковник, мр Стеван Станојевић, пуковник, Жика Стојшић, генерал-потпуковник, Али Шукрија, Фабијан Трго, генерал-потпуковник, Петар Вишњић, пуковник, мр Август Вртар, генерал-пуковник, др Славко Вукчевић, потпуковник и Радомир Бондовић, пуковник

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР 23. СРПСКЕ БРИГАДЕ

Др Раде Богдановић, Бранко Боснић, Миле Видојковић, Миодраг Димић, Божидар Борђевић, Драгица Живковић, Светислав Миленковић, Адам Митровић, Душан Павкогић, председник, др Војислав Петровић и Миодраг Цојић

Главни и одговорни уредник
пуковник Радомир Бондовић

Уредник
потпуковник Иван Пантелић

Рецензенти
потпуковник Драгољуб Тмушић
др Радомир Богдановић

Стручни редактор
Душан Аврамовић

Драгољуб Ж. Мирчетић Душко

i

**ДВАДЕСЕТ
ТРЕРА
СРПСКА
БРИГАДА**

Београд, 1989.

УДК 355.486(497.1) 23. српска НОУ бригада

МИРЧЕТИК, Драгољуб Ж.

" Л

Двадесет трећа српска бригада / Драгољуб Ж. Мирчетић Душко. - Београд : Војноиздавачки и новински центар, 1989 (Београд : Војна штампарија). - 425 стр. : илустр. ; 20 цм. - (Библиотека Ратна прошлост народа и народности Југославије ; књ. 350. Монографија Јединица НОВ и ПО Југославије ; књ. 140) (Едиција „Србија у рату и револуцији 1941-1945")

Тираж 2000 примерака

а) Бригаде у НОР-у - Двадесеттрећа српска

У овој мон

формирања до краја рата. Бригада је формирана у времену и у условима значајног нарастања народноослободилачког покрета и даљег развијања и масовности народноослободилачке борбе у југоисточној Србији, у време „битке за Србију". Документована је бројним фотографијама из рата и скицама. У прилогу садржи списакове - преглед погинулих и умрлих бораца и руководиоца.

УВОД

Двадесет трећа српска народноослободилачка (СНО) бригада формирана је у времену од 2. до 15. септембра 1944. године изнад села Скробнице и у сокобањском селу Трговишту, а за дан њеног формирања узимамо 5. септембар 1944. године када се у Шуман Топли, пред штабом бригаде, постројио њен 1. батаљон. До краја септембра 1944. године носила је назив 21. народноослободилачка бригада. Бригада је формирана у времену и у условима значајног нарастања народноослободилачког покрета и даљег развијања и масовности народноослободилачке борбе у југоисточној Србији, у време »битке за Србију«, са којом се започело још крајем 1943. године, наређењем врховног команданта Народнослободилачке војске и партизанских одреда Југославије (НОВ и ПОЈ), друга Тита, 21. октобра 1943. године, Штабу II ударног корпуса НОВЈ у којем се, поред осталог, каже: »... Већ све ваше операције морате усмјерити према Србији. То је најважнија стратешко-политичка задаћа садашњих вањско-политичких догађаја... ".

Просторија на којој је израсла 23. СНО бригада захвата већи део нишког и мањи део тимочког округа, од Нишаве на југу до линије Параћин - Зајечар на северу, до Јужне Мораве на западу а на истоку закључно са гребеном Старе планине. То је просторија која је за немачког и бугарског окупатора и за све агресоре одувек представљала важну операцијско-стратешку, саобраћајну и привредну целину и њихове су војне и политичке тежње увек биле усмерене према томе да њоме потпуно загосподаре и да је држе стално у покорности.

Преко те просторије Моравско-вардарском и Моравско-нишавском долином воде међународне комуникације из сред-

W Зборник докумената и података о народноослободилачком рату народа Југославије, Војноисторијски институт ЈНА, Београд (у даљем тексту: 36. НОР), том II, књига 10, докуменат 172-173.

ње и западне Србије за Блиски исток. Оне су са рудником бакра у Бору биле од посебног војно-стратегијског значаја на Балкану. Сем тих комуникација, ту је и друм и железничка пруга Ниш - Књажевац - Зајечар - Прахово, које избијају на Дунав, међународну водну комуникацију. Како за унутрашњи саобраћај и привреду, тако и за војне операције, нарочито у првом и другом светском рату, били су од значаја и путеви који воде из долине Тимока и Горњег Понишавља у Моравску долину: Пирот - Кална - Књажевац - Сокобања - Алексинац; Бела Паланка - Сврљиг - Алексинац и Пирот - Бабушница - Лесковац.

Из Моравске долине се одвајају операцијски правци на исток, од којих је онај долином Мораве и стратегијски, јер се њиме повезују Моравска са Маричком долином, а Ниш (преко овог и Београд) са Софијом и Истамбулом. Од осталих правца нарочити значај има онај који од Зајечара, преко Бољевца и кроз долину Црног Тимока, води у рејон Параћина и чини најкраћу везу Тимока са Моравском долином.²¹

развијање НОП и за формирање нових партизанских одреда и јединица НОВЈ били су више него повољни. Познате су борбене и слободарске традиције народа ових крајева Србије из давних времена па све до великог народноослободилачког рата (НОР) против немачких и бугарских окупатора и домаће контрареволуције. Овде је 1941. године формирано и дејствовало неколико бројно јаких и добро наоружаних народноослободилачких партизанских одреда (НОПО): Озренски, Топлички, Сврљишко-нишавски, Заглавски, Бољевачки и Тимочки. На овом простору развијао је повремено своја дејства и Бабички НОП одред.

Почев од 20. јуна 1944. године, ту дејствује 23. НОУ дивизија, у чијем су саставу биле већ прослављене 7, 9. и 14. НО бригада. Дивизија је у релативно кратком временском периоду, до краја августа, успела да разбије крупне четничке снаге и недићевске војне формације и да омогући широку организацију и деловање нове народне власти. Разграната мрежа органа народне власти и партизанских команди места и подручја имала је велики војни и политички утицај на стварање и на даљи развој услова за формирање нових јединица НОВЈ на овој просторији.

²¹) Иван Цина Глигоријевић, *Авета српска ударна бригада*, Војноиздавачки завод (ВИЗ), Београд, 1970, стр. 7. и 8.

ровски, мобилизацијски, морално-политички и материјални услови за формирање нових бригада НОВЈ. Основно војно и политичко борацко и кадровско језгро за формирања НО бригада 45. дивизије НОВ (20, 23. и 24) представљали су теренски партизански батаљони које је у јулу 1944. године формирала 23. дивизија из свог формацијског састава: Нишки, Бољевачки и Тимочки партизански батаљон. Биле су то јаче војне јединице са већ провереним борацким и старешинским кадром, који је увек могао да преузме војне и политичке дужности у новоформираним већим војним јединицама.³⁾ Батаљони су били добро наоружани и у саставу 23. дивизије или самостално стицали борбена искуства. У њима су деловале чврсте и бројчано значајне партијске и скојевске организације као стални и непресушни резервоар кадра за нове јединице НОВЈ на овој територији.

Најпре је формиран Нишки партизански батаљон (одред), 5. јула 1944. године, из састава 14. НО бригаде,⁴⁾ затим Бољевачки партизански батаљон, 21. јула исте године, из састава 9.

НОУ бригаде,⁵⁾ и најзад Тимочки партизански батаљон, 23. јула 1944. године, из састава 9. НОУ бригаде.

Новоформирани батаљони НОВЈ имали су задатке: а) да наставе енергично чишћење терена од четничких јединица и група са овог терена; б) да својим борбеним акцијама вежу за себе један део непријатељских снага и на тај начин у знатној мери растерете јединице 23. и 25. дивизије (која је, августа 1944. године, по наређењу Главног штаба Србије дошла на ову просторију) које су у то време водиле крупне операције стратегијског значаја и жестоке борбе за коначно уништење четничких корпуса и бугарских пукова у источној Србији, и да на терену прикупљају добровољце за ступање у јединице НОВЈ како би се тако омогућило формирање нових, крупних јединица НОВЈ на овој просторији.

³⁾ Архив оружаних снага СФРЈ (у даљем тексту: АОС), кутија 1, регистарски број 60.

⁴⁾ 36. НОР, I, 20, док. 157; Ј. Глигоријевић, н.д., стр. 106.

⁵⁾ И. Глигоријевић, н.д., стр. 107; Слободан Босиљчић, *Источна Србија*, Београд, 1963, стр. 231.